

דרך ארוכה ומתפתלת

הציבור כעוס ומלא מרירות, ובצדק. את הזעם המוצדק אין להפנות לעם ולמדינה ואין להטותו למחלוקות פנימיות על הדרכים השונות שבהן בוטאו ההתנגדויות לעקירה. לא אלו אשמים באסון. מקור האסון הוא האידיאולוגיה הקיצונית, השוללת את זהותנו הייחודית כעם, וממילא את זכותנו ואת חובתנו על ארצנו. רוב הציבור הרחב אינו נגוע באידיאולוגיה זו, אולם באמצעות השתלטותה על התקשורת, האומנות ומערכת המשפט, מטפסף הרעל ומחלחל גם לדם הבריא של העם. אהבת ישראל מחייבת אותנו לקרב כל אדם מישראל; אולם מהתרבות הקורעת את העם לגזרים יש להתנתק ולהמירה באחרת. השפעה ואחריות כלל-ישראלית - כן. השתלבות והתמזגות בתרבות השלילית - לא; המאבק הוא תרבותי: על החינוך, השבת, האומנות, המשפחתיות ושאר ערכי היסוד שמהם מסתעפים השיקולים המדיניים והביטחוניים.

א. צמיחת גאולתנו

התהליך הארוך של הגאולה שהחל עם בריאת העולם אינו רציף העולה בקו ישר. יש בו עליות ומורדות, סטיות לעברים שונים, התקדמויות ונסיגות. אנו מצויים עתה באחד הפיתולים החדים של הדרך. מהי המשמעות? האם כל התהליך נעצר והוא נמצא בנסיגה? דרכה הארוכה של הגאולה - מפותלת היא. כוללת היא במקביל התקדמות בכמה ערוצים, החותרים אף הם קדימה. ולמרות השבר הנורא בנושא ההתיישבותי, במבט חודר יותר אין להתעלם מההישג הגדול בבניין הרוחני והאמוני של הציבור, ובעיקר של זה הצעיר. הנחישות, הדבקות והמסירות למנוע את העקירה הן נכס גדול כשלעצמו, והן מוכיחות את הצלחתו של החינוך ואת נכונותה של התפיסה להעמיד את הנושא הארץ-ישראלי כאחד המוקדים המרכזיים במחשבת החינוך. הוכח שבכוחה של ארץ ישראל להצית בדורות אלו את הלבבות ולהלהיב את הנפשות כחלק בלתי נפרד מהחינוך לערכים. יש לקחת זאת בחשבון בכל שיקול שהוא. טעות גדולה תהיה לאטום את הזרם האדיר הזה ולהטותו לאפיקים אחרים. הדבר לא יצלח. אין כאן ערך אחד על חשבון ערכים אחרים כפי שדמגוגים מרבים לטעון. ערך הארץ כולל בתוכו את כל הערכים הגדולים: אהבת התורה ואהבת האדם, אהבת העם והמדינה.

מעולם לא התייחסנו אל ההתיישבות כאל ערך בלעדי, אלא כערך חשוב, בראותנו בו את קיום מצוות גאולתה של אדמת ארץ ישראל שגלינו ממנה. ההתיישבות לוותה תמיד בפעילות רוחנית ותורנית. המהפך החינוכי שהתחולל בציונות הדתית בכלל, שאת פירותיו אנו רואים עכשיו בנוער הנפלא שלנו, נעשה בחלקו הגדול בהתיישבות ובהשראתה, והוא אולי הדבר הגדול ביותר שנעשה בדורנו. ולכן הוא הוכחה לצדקת דרכנו ועלינו להמשיך בה. ציבור זה ותומכיו הרבים - חזק ונחוש הוא, לא נשבר ולא יישבר. אדרבה, הוא יצא מהמשבר מחושל יותר. ואולי משום כך התרגשה עליו הצרה הזאת, שממנה הוא ייוושע, הוא והחברה הישראלית כולה.

ב. התנתקות מערכים

אמנם מובטחים אנו שגלות שלישית לא תהיה, וגאולת דורנו אינה מותנית בתשובה בלבד; אולם קצב ההתקדמות והאפשרות של נסיגות תלויים במצבנו הרוחני והמוסרי. הקשר גלוי לעין כול. ההתנתקות מערכים בכלל ומערכים מוסריים בפרט, ההתרחקות מאידיאלים בכלל וביניהם אידיאלים לאומיים ומהזיקה לארץ - הם הגורמים להחלטה האומללה ולצורת ביצועה הקשה והלא-מוסרית.

ה' נתן בידי האדם אפשרויות גדולות להיטיב, אך האדם בבחירתו הרעה משחית את הפיקדון היקר שהופקד בידיו. "וירא ה' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד". הוא הפקיד את האדם על הבריאה, אולם האדם בבחירתו עלול לחבל ולהשחית את מעשי ה'.

ה' נתן בידינו את הארץ; אולם מהרגע הראשון מאסנו (בהיותנו חלק מהחברה הישראלית כולה) בארץ חמדה. לא הודענו קבל עם ועולם ששבנו הביתה. לפחות על רוב חלקיה השוממים של ארצנו היה עלינו להחיל את ריבונותנו; אולם חששנו מהצל של עצמנו. מחדל זה הוא אבי אבות המחדלים והטעויות עד עצם היום הזה. וכל זה החל מהתנתקות מהערכים, כלומר - מהתורה.

לא אנו, הציבור הציוני-דתי, טעינו בדרך. עשינו את המוטל עלינו על פי שכלנו הישר, הבנתנו את התורה והכרתנו את המציאות שבה אנו חיים. המשגה הוא של אחרים שסמכנו עליהם. מעתה ואילך אין עוד לציונות הדתית שותפים רעיוניים גלויים. אין הדבר מונע שותפות מעשית. אין אנו מתנתקים מהעם. דווקא עתה עלינו לחבר אותו אלינו, בעיקר ברמה האישית. אולם באשר לרעיון - הרי שאנו, היונקים אותו משורשי מורשתנו הנצחית - חייבים להיות עצמאיים.

ואם נדמה היה שלפחות בתחום החברתי-מוסרי רב המשותף על המפריד, באה צורת הגירוש הפזיזה - ללא רגישות אנושית, ללא כל הכנת אלטרנטיבה קהילתית הולמת, תוך כדי שתיקת כל הגופים החברתיים במדינה - והוכיחה שההידדרות התרבותית פגעה גם באישיות המוסר. חובתנו לשקם את החברה הישראלית בכל התחומים המוסריים והתרבותיים. אולם עלינו לעשות זאת בעצמנו על פי מקורותינו.

אנו נמשיך הלאה לראות בישיבתנו ברחבי הארץ ערך ולא רק צורך, מצוה ולא דחף מקרי. הזיקה הערכית לאדמה מצמיחה לנו אדם חדש. אהבת התורה והארץ צמודים אצלנו לאהבת האדם ולאחריות כלל ישראלית. אין מי שירים משימה זו, אלא הציבור הגדול, האיכותי והנפלא הזה שהוכיח את מסירותו ונאמנותו.

ג. משבר לידה

יש המצפים עתה למשבר בציונות הדתית. מצד אחד יש המצפים לקרע בין הציונות הדתית לבין המדינה. מאידך יש המצפים לכיוון הפוך של התנתקות מהמוטיב הדתי של תהליך שיבת ציון. לא נתנתק מהמדינה ולא נערער את האמונה בצדקת הדרך. נסתער עתה במשנה מרץ לשדרג את המדינה. הביקורת - והיא קשה ונוקבת - היא על הממשלה בלבד ועל זרועות השלטון. עלינו להיות מובילים בכל תחומי החיים. נישאר ממלכתיים ביחסנו למדינה, אך לא ביחס למוסדותיה ואישיהם שגילו אטימות וחוסר רגישות מוסרית. הוכחנו אחריות למדינה יותר מהם. אנחנו ההמשך העיקרי לעתידה וקיומה של המדינה. המדינה היא שלנו לא פחות משלהם, אם לא יותר. ודווקא מתוך תודעת שליחות זו עלינו לטפח את ייחודנו הרעיוני.

עם זאת, אין ספק שנוצר סדק באמון שבין הצבא לנוער. ומכאן התסיסה באשר לגיוס. יש מקום להבחין בין החיילים הפשוטים לבין הקצונה הבכירה. שטפו את מוחם של החיילים שהם נלחמים בכיכול את "מלחמת העצמאות" של מדינת ישראל. הם לא היו אמורים לדעת שלא הוכנו שום פתרונות

הולמים לנשים וילידים שהושלכו מבתיהם. אך הקצונה הבכירה הייתה מודעת למחדל (ויש לי מידע אישי על כך). ממדי העוול המתגלים לנגד עינינו מחייבים את הצבא לעשות חשבון נפש ולהרהר מחדש על שאלת מוסריותה של הפקודה. יש לקבוע את גבול הציות לפקודות לא מוסריות. רק כך יוכל הצבא להחזיר אליו את האמון של הנוער העומד להתגייס. **יש הכרח להכניס תיקון קול ב"מי שבירך" לחיילי צה"ל ולהשמיט את המילה "בכל" מהמשפט "ותשלח ברכה והצלחה (בכל) מעשי ידיהם".**

ד. הגורל והייעוד

שני מהלכים היו בהיסטוריה היהודית בעת החדשה. הרב קאלישר, מבשר ציון הראשון, העלה את הרעיון להקריב קרבן פסח. לשם כך הוא תכנן רכישת קרקעות והעלאת יהודים לארץ ישראל. המטרה הנכספת הייתה ותהיה ירושלים. הנציב מוולוז'ין שאף להחזיר את תורת ארץ ישראל ליושנה. תחיית **היהדות** עמדה לנגד עיניהם.

להרצל הייתה גישה הפוכה - לא הצלת היהדות אלא הרצון הדחוף להציל יהודים מהסכנה האנטישמית המרחפת עליהם בגולה. המטרה הייתה יציאה מהגלות, ולא ההגעה לארץ. לכן תמך הרצל בהצעת אוגנדה. הוא סבר שמדינה יהודית היא הדרך היחידה להצלת יהודים ולמניעת אנטישמיות. אין מדובר בשני קטבים שתהום פעורה ביניהם. גם לאנשי הגורל היה ייעוד, ולכן העדיפו את ארץ ישראל. וגם אנשי הייעוד היו בסכנה קיומית וחשו גורל עם אחיהם. המציאות מאוד מורכבת. במכוון, על מנת למנוע מחלוקת מיותרת, טושטשו ההבדלים במידה ידועה, אם כי המתח היה ואף ניגודים לא מעטים; אולם מעל לכל ריחפה האחריות המשותפת. כל זה הופך, ולא באשמתנו. צאו ובדקו: היכן החלה ההידרדרות התרבותית שהביאה לשבר האידיאולוגי? היכן פותחה השנאה? בעל כורחנו אולצנו לחדד את עמדותינו הרעיוניות. יש הכרח להבין את שורשי העימות האידיאולוגי, כי מהם נזורת גם הפוליטיקה המעשית. הפוליטיקה נגררת ונשענת על גבה של האידיאולוגיה שקנתה שביטה במרכזי הכוח.

הרעיון הציוני-דתי והציונות הדתית אינם במשבר, למרות האסון שהוטמ עליהם ועל המדינה כולה. הציונות המדינית-קיומית היא שנמצאת במשבר עמוק. הרעיון, שלפיו כאשר תקום המדינה היא תסלק את מוקדי הסיכון לקיומם של היהודים, אכזב. המדינה מגינה על אזרחיה רק באמצעות צבאה. התקווה לנורמליזציה של עם ישראל התבדתה. עצם קיומה של מדינת ישראל כאן בלב האסלאם הרדיקאלי מסכן אותנו יותר מכול. למרבה התסכול, המדינה לא פתרה את בעיית היהודים. אדרבה, היא החריפה אותה...

ה. יהודי = ייעודי

השעיר לעזאזל לתסכולה של הציונות החילונית הקיצונית הוא הציונות הדתית. מכיוון שבעבורה האדמה אינה רק פיסת קרקע, שהיא צורך קיומי בלבד, אלא ערך תורני, לא חיינו מעולם באשליה שכל קיומנו מותנה רק בשיבה אל האדמה. ידענו שארץ ישראל נקנית בייסורים, והיינו מוכנים להקרבה של נוחות אישית, של תועלת כלכלית ואף למסירות נפש במידה מוגבלת (עיי' שו"ת באהלה של תורה ח"ד סי' יא). לכן לא אוכזבונו מכך שהשלום טרם הגיע. גם אנו שואפים לשלום, אולם לשלום **אמיתי** של מהפכה תרבותית לאור חזונם של נביאי ישראל.

דא עקא, ששאיפה זו עצמה מהווה בעיה לדעתה של החילונית הקיצונית. אלמלא שאיפה זו היה מזמן ניתן להגיע, לפי תפיסתה, אל המנוחה ואל הנחלה. עצם היחס הערכי לארץ ישראל, היונק אותו מהתורה, מזיק לדעתה לנורמליזציה של מדינת ישראל.

1. הרבנות והריבונות

מי שרואה בהקמת המדינה את שיא פסגת שאיפותיה של הציונות מתייחס אליה כאל ערך עליון שאילו יש להכפיף את כל הערכים. המדינה מעל לכול (האם אין הדבר מזכיר סיסמאות פשיסטיות?...). כל מי שיש לו ערכים ממקור על-אנושי פוגע כביכול בריבונותה של המדינה. המדינה מוגדרת כריבונות אנושית, בעוד שמקורם של הערכים הוא על-אנושי. המסקנה המתבקשת היא שכל בעל ערכים הוא אפוא בהכרח אנטי-דמוקרטי...

דמוגוגים קיצוניים משסים את הריבונות ברבנות. ולא היא. השאלה עמוקה יותר וחוצה גם אנשים הרואים עצמם כחילוניים. האם יש ערכים מחוץ למדינה? כל בר דעת ובעל מצפון יאמר שכן. אך אותם משסים מפרידים בין הדבקים. מגילת העצמאות פותחת במשפט: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה תרבותו...". כלומר, התורה, העם והארץ הם ערכים אפרוריים שקדמו למדינה. הם שהקימו אותה, ובלעדיהם אין לה קיום. אולם כיום יש קיצוניים המתכחשים לכך, ומנתקים את המדינה מזוהתה היהודית (מנסחי הצעת החוקה רוצים למחוק את מגילת העצמאות!). כך החלה ההתנתקות. כאן עומק הטרגדיה ושורש המשבר. כל קבוצה מהווה איום על חברתה. ולצורך העניין משתמשים אנשי הגורל במונח השדוף בעיניהם עצמם "ציונות" כדי לתקוף את הערכים של הציונות הדתית. לא נרד לרמתם של אותם סופרים, אומנים, משפטנים ואנשי תקשורת (הם אינם מייצגים את רוב העם, אף שהם שולטים בו). נשיב באהבה תחת שנאה, אך לא מתוך התרפסות וטשטוש, אלא מתוך התמודדות גלויה, על ידי יצירת אלטרנטיבות. הזלזול והשנאה רק מצביעים על ניסיון מלאכותי להתעלם מהאמת הבוקעת ועולה מהציבור האידיאליסטי וערכיו. מדיניות בת יענה זו לא תחזיק מעמד זמן רב. האמת תצא לאור.

2. תקוותנו - דור העתיד

המשך קיומו של עם ישראל תלוי בדור העתיד שראינו אותו בתפארתו. גם אם לא הצליח להגיע אל היעד, עצם השאיפה במסירות ובנחישות להגיע אליו היא המבטיחה קיום לחברה הישראלית. היא לא חברת גורל עיוור חסר סיכוי ומשמעות, אלא ברית ייעוד. יש לה חזון, אמונה ומוטיבציה. התקווה איננה רק אמצעי להשגת מטרה. היא **מטרה** כשלעצמה. ללא תקווה אין קיום לא לאדם ולא לעם. וכאן שורש המחלוקת. להם אין תקווה ועתיד. הם שרויים בייאוש. מכאן הקצף והשנאה. התקווה היחידה של מדינת ישראל היא התקווה עצמה, הנישאת על ידי אלה המגינים עליה מפני מדרדריה. ללא ייעוד אין גורל ובאין חזון יפרע עם. מי שיפח רוח חיים בעצמות היבשות הוא רק הציבור הנהדר הזה, המחבר את הייעוד עם הגורל ולא מתנתק מאף אחד מהם. עליו להעמיק את שורשיו הרוחניים ולהעצים את עצמאותו התרבותית על מנת שיוכל להנחילה לעם כולו. הכוח הגדול שעמד במבחנים קשים, דבק בערכים ולא נכנע לפיתויים תועלתניים ולשיקולים צדדיים, ששמר באיפוק על גבולות הכוח, מתוך אחריות לאומית, הוא הבשורה לעתיד חדש למדינת ישראל. הוא עצמו חלק מצמיחת גאולתנו. יש בכוחו להציג אלטרנטיבה ערכית לכל מערכות המדינה. גוש קטיף היה דגם מיניאטורי לחזון זה. הוא לא חרב. הוא ייבנה מחדש כאשר ננוע כולנו על ציר הכיסופים של נבואת ישעיה: "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

